

אוניברסיטת בר-אילן
המחלקה למדעי המדינה

88 – 112 – 71 יסודות המשטר – תשס"ז

קורס חובה שנתי (2 ש"ש) ב. א
מרצה: ד"ר דויד שוורץ

שעות קבלה: יום רביעי משעה 13.00 – 14.00.
מס' חדר: המחלקה למדעי המדינה בנין 213 (בנין מכסיקו), קומה שלישית,
בתיאום עם המרצה
דואר אלקטרוני: dvd99@zahav.net.il

מטרות הקורס:

הכרת ההיבטים המרכזיים של המשטר במדינת ישראל תוך יישום מושגים תיאורטיים של מדע המדינה למקרה הישראלי. מכלול הנושאים בקורס מתחלק לשני מרכיבים מרכזיים – יסודות ושורשים היסטוריים מזווית ראייה פוליטית תוך התמקדות בתקופת היישוב והמעבר מיישוב למדינה; והיבטים מבניים-מוסדיים-חוקתיים-רשמיים של מדינת ישראל.

הסבר לגבי שיטת הלימוד בקורס:

הקורס נלמד במסגרת למידה מתוקשבת. השיטה היא: הרצאה פרונטאלית בכתה וסיכום מקוצר של השיעור באתר האינטרנט של הקורס. קוד אישי וסיסמא יימסרו לסטודנטים לאחר ההרשמה. באתר הקורס ניתן לקבל מידע שוטף, להפנות אלי שאלות ולבקש הבהרות. חובה להיכנס לאתר הקורס כדי להתעדכן.

דרישות הקורס

השתתפות בהרצאות

כניסה לאתר האינטרנט של הקורס לקבלת מידע.

קריאת החומר הביבליוגרפי

הגשת עבודה

מבחן האל"ף (ארגונים, אידיאולוגיות, אירועים, אישים): כ – 300/400 מושגי יסוד בהיסטוריה הפוליטית של ישראל. מבחן סגור (בחינה אמריקאית) בהיקף של כ – 40 שאלות, שעניינו הכרה בסיסית בלבד של המושגים. המבחן יתקיים בחופשה שבין הסמסטרים. רשימת המושגים תינתן בתחילת שנת הלימודים.

מבחן מסכם סגור (בחינה אמריקאית) בסיום הקורס. המבחן יכלול בין 33-40 שאלות, כשני שלישי מתוך חומר ההרצאות ושליש מתוך חומר הקריאה.

עולים חדשים יוכלו להיבחן על פי בחירתם, בבחינה עם שאלות פתוחות.

הרכב הציון:

עבודה – 20%

מבחן אל"ף – 30%

בחינה מסכמת – 50%.

נושאי השיעורים ורשימת הקריאה

סמסטר א

1. תכונות היסוד של החברה הישראלית

מושגי מפתח: גבולות מעורפלים; ריבוי שסעים; שסעים צולבים; שסעים מצטברים; בולטות האידיאולוגיה; סכסוך חיצוני מתמשך; חברת מהגרים; חברה חדשה.

א. דן הורוביץ ומשה ליסק (1990), מצוקות באוטופיה (תל-אביב: עם עובד) עמ' 9-27.

שמור מדעי המדינה לפי הור. מצ (133909) וגם תדפיס 5187 (332929)

2. היישוב כקהילה פוליטית

מושגי מפתח: מרכז; פריפריה; מרכזי משנה; מרכז משנה לא מערכתי; שדה סמכות; המוסדות הלאומיים; אסיפת הנבחרים, הוועד הלאומי, הנהלת הוועד הלאומי, הנהלת הסוכנות; זרמים אידיאולוגיים; מפלגות וגושים פוליטיים.

א. אפרים יער וזאב שביט (2001) "רקע היסטורי לדיון בחברה הישראלית: האידיאולוגיה הציונית והחברה היישובית" בתוך: אפרים יער וזאב שביט (עורכים), מגמות בחברה הישראלית (תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה) עמ' 47-24, 95-57.

שמור מדעי המדינה לפי מגמ.בח (500277) וגם תדפיס 10885 (1115996)

Yaacov N. Goldstein(2002) "Labour and Likud: Roots of their Ideological-Political Struggle for Hegemony over Zionism, 1925-35" in: Efraim Karsh Israel: The first Hundred Years, Portland: Frank Cass Publishers, pp. 79-90.
תדפיס 10629 (1108212) וגם (467641) E98 ISR 2000

3. המעבר משוב למדינה
מושגי מפתח: בינוי מוסדי; הרחבה ושינוי התפקוד; גיבוש והחלת הסמכות; תנועתיות; ממלכתיות; פרשת אלטלנה; פירוק הלח"י; פירוק הפלמ"ח.
א. אלן דאוטי (2001) "המאבק לכינון מדינה אזרחית", בתוך: ישראל בעשור הראשון (תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה), עמ' 33-44.
E 990.1 נוי.יש (495692) וגם תדפיס 10886 (1116009)

ב. ורדה פילובסקי (1999) המעבר משוב למדינה, 1947-1949: רציפות ותמורות: הרצאות שנישאו בכינוס באוניברסיטת חיפה בימים כ-כג בסיון תשמ"ח (חיפה: אוניברסיטת חיפה).
שמור סוציולוגיה לפי מעב.מי (152283)

4. המשטר הפרלמנטרי בישראל
מושגי מפתח: משטר פרלמנטרי, משטר נשיאותי, קואליציה רחבה, קואליציה זוכה מינימלית, אופוזיציה אחראית, חסינות עניינית, חסינות פרוצדורלית.
א. בנימין נויברגר (1997), כנסת מול ממשלה (תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה, יחידה 4-5), עמ' 41-63, 138-155, 70-76.
שמור מדעי המדינה לפי אונ.ממ (136147) וגם תדפיס 10887 (1116011)

5. התפתחות המערכת המפלגתית בישראל
מושגי מפתח: האיזון בין תחרות ליציבות; מערכת מפלגתית; מפלגה דומיננטית; מערכת דו-גושית; פלורליזם מקוטב; מפלגת לוויין; מפלגה ניטרלית – לשון מאזניים; מפלגה גדולה; מערכת מפלגתית מבוזרת; תחרות פוליטית ראשית; תחרות פוליטית משנית.
א. גיורא גולדברג (1992) המפלגות בישראל ממפלגות-המון למפלגות אלקטורליות (תל-אביב: רמות) עמ' 23-51.
שמור מדעי המדינה לפי גול.מפ (182740)

6. שינוי שיטת הממשל – הבחירה הישירה לראשות הממשלה
מושגי מפתח: פיצול הצבעה; בחירה ישירה; מחסום 50%; מערכת מפלגתית מפוצלת; ירידת המפלגות הגדולות; עליית מפלגות מרכז ומפלגות סקטוראליות.
א. אשר אריאן ומיכל שמיר (2001) "מועמדים, מפלגות וגושים: ישראל בשנות ה-90, בתוך אשר אריאן ומיכל שמיר (עורכים) הבחירות בישראל – 1999 (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה) עמ' 15-46.
שמור מדעי המדינה לפי בחי.בי (481471)

סמסטר ב'

7. היועץ המשפטי לממשלה
א. גד ברזילי ודוד נחמיאס (1997), היועץ המשפטי לממשלה: סמכות ואחריות (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה) (החוברת כולה)
שמור מדעי המדינה לפי ברז.יו (363525)

8. וועדת חקירה ממלכתית
מושגי מפתח: אחריות פרלמנטרית, אחריות ישירה, חקירה תחת אזהרה.
א. אמנון רובינשטיין, (1991) המשפט הקונסטיטוציוני בישראל, (ירושלים תל-אביב: שוקן) כרך ב', עמ' 639-650.
E 342 רוב.מש (153632) (1991)

9. ביקורת הממשל בישראל
עיוות עיקרון הייצוג היחסי; ייצוג יתר מלאכותי; קשיי תפקוד; חוסר יציבות ורציפות.
א. גדעון אלון (1995) בחירה ישירה (תל-אביב: ביתן) עמ' 68-86.
שמור מדעי המדינה לפי אלו.בח (298628) וגם תדפיס 10890 (1116031)

10. מעברי שלטון בישראל

מושגי מפתח: מאה הימים הראשונים; התרגיל המבריק; התרגיל המסריח. אשר אריאן, דוד נחמיאס ורות אמיר (2002), משילות והרשות המבצעת בישראל (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה) עמ' 150-186.
שמור מדעי המדינה לפי ארי.מש (537445) וגם תדפיס 10891 (1116033)

11. בית המשפט העליון – האקטיביזם השיפוטי

מושגי מפתח: זכות העתירה; מידת השפיטות; סבירות ההחלטה; פרשנות החוק; נאמנות פרשנית לתקדימים; התערבות בעבודת הכנסת; ביטול חקיקה ראשית; תהליך מינוי שופטים.
 א. אהרון ברק (1999) "תפקידו של בית המשפט העליון בחברה דמוקרטית" בתוך רפאל כהן-אלמגור (עורך) סוגיות יסוד בדמוקרטיה ישראלית (תל-אביב ספרית הפועלים), עמ' 129-141.
שמור מדעי המדינה לפי סוג.יס (413497) וגם תדפיס 10892 (1116035)

12. המהפכה החוקתית

מושגי מפתח: חוקה; שיון; חקיקה ראשית; חוקי יסוד; חוקי יסוד שנחקקו בשנת 1992; המהפכה החוקתית; ביטול חקיקה ראשית.
 ב. רות גביוון (1998) המהפכה החוקתית (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה), עמ' 93 – 117.
שמור מדעי המדינה לפי גבי.מה (424164) וגם תדפיס 10893 (1116039)

ג. ברוך קימרלינג (1998), "מהפכה חוקתית או המשכיות באפילה" אלפיים, 18, עמ' 69-76.
כתב עת בספריה למדעי החברה וגם תדפיס 9139 (562690)

הנחיות לכתיבת העבודה

מטרת העבודה:

לפתח ולשכלל את מיומנות איסוף החומר ואיתור המידע לכתיבה מחקרית אקדמית, יישום מושגים תיאורטיים הנלמדים בקורס על מקרה בוחן. משקל העבודה בשקלול הציון הסופי – 20%.

תאריך הגשת העבודה: יום שני כ' באדר תשס"ו (20.3.2006)

באתר האינטרנט של המחלקה למדעי המדינה ניתן למצוא מסמך המפרט כללי כתיבה לעבודה סמינריונית. עקרונות הכתיבה הם זהים למרות שהיקף העבודה הנדרש מכם קצר בהרבה.

האתר: <http://www.biu.ac.il/SOC/po>

היקף העבודה: 8 עמודים. לא כולל שער, תוכן עניינים ורשימת מקורות (ביבליוגרפיה). העבודה תיכתב בגופן 12 עם רווחים של שורה וחצי בין השורות.

כל סטודנט/ית חייבת/ת לכתוב את העבודה לבד, לא יינתן אישור לכתיבת עבודה בזוגות.
מבנה העבודה:

- שער העבודה: יכלול את שם האוניברסיטה, שם המחלקה, נושא העבודה, שם הקורס, מספר הקורס, שם המרצה, שם הסטודנט, מספר תעודת הזהות ותאריך הגשה.
- תוכן עניינים: יכלול את שמות הפרקים ומספרם בעבודה.
- מבוא: יכלול את הצגת הנושא, תיחום גבולותיו מבחינת הזמן, מרחב הנושא, ציון הדגמים (לא הסבר על הדגמים) שבהם יעשה שימוש לצורך ניתוח, הצגה קצרה של מבנה העבודה.
שימו לב: המבוא אמור להסביר לקורא את מה שהוא עתיד לקרוא בהמשך העבודה, התייחסו למבוא כאילו שאתם כותבים לאדם שאינו בקיא בנושא.
- רקע תיאורטי/ספרותי מחקר יכלול את הדגמים המושגיים או התיאורטיים שבהם אתם מתכוונים לעשות שימוש במהלך העבודה. **שימו לב: טעות נפוצה – שימוש בכל המושגים התיאורטיים שנלמדו, ללא קשר ליישום המושגים על אירוע הבוחן.** סביר שהמבוא והרקע התיאורטי יהוו כ- 20% - 30% מהעבודה.
- גוף העבודה: יכלול את תיאור וניתוח הסוגיה שבחרתם באמצעות ולאור הדגמים התיאורטיים. ההדגשה היא על המלה ניתוח. ניתן לחלק את גוף העבודה לפרקי משנה הגיוניים. פרקי המשנה יכולים להיות לפי נושאי משנה או לפי קופות של התפתחות הסוגיה. סביר שחלק זה יהווה כ- 60% - 70% מהעבודה.
- סיכום ומסקנות: יכלול מבט-על על תהליך העבודה והצגת המסקנות. סביר שחלק זה יהווה כ- 10% - 20% מהעבודה.
- ביבליוגרפיה תכלול מגוון של מקורות - ספרים, מאמרים מתוך כתבי עת, וקטעי עיתונות. רצוי שהמקורות יהיו עדכניים, לפחות פריט אחד או שניים משנת 2000 ואילך.
- הפנייה למקורות – כל עבודה אקדמית חייבת להתבסס ולהפנות למקורות שעליהם התבססתם בעבודתכם. עבודה ללא הפנייה למקורות – תיפסל.

נושאים לבחירה:

1. התנועה הרביזיוניסטית והפרימאט המדיני
2. מפא"י מפלגה דומיננטית
3. מפלגת הציונים הכלליים
4. ראשי ממשלה ופעילותם
5. אקטיביזם שיפוטי
6. בחירה ישירה או בחירה רשימתית
7. המאבק בין הרשות המחוקקת לרשות השופטת

המבחן:

חלק א: 5 מושגים מתוך 8 כגון: חסינות חברי כנסת, אחוז החסימה
חלק ב: השוואה בין מושגים 3 מתוך 5: כגון: רשות מחוקקת לעומת רשות שופטת
חלק ג: 2 שאלות מסה מתוך 4: כגון: השסעים העיקריים בחברה הישראלית,
הבעיות העיקריות במעבר מיישוב למדינה.